

Đổi mới hoạt động kiến tập, thực tập của sinh viên chuyên ngành Xuất bản điện tử nhằm đáp ứng yêu cầu nguồn nhân lực chất lượng cao

TS. PHẠM THỊ THÙY LINH

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: thuylinh.hnue@gmail.com

Nhận ngày 2 tháng 10 năm 2024; chấp nhận đăng tháng 4 năm 2025.

Tóm tắt: Xu hướng chuyển đổi số mạnh mẽ trong lĩnh vực báo chí, truyền thông, xuất bản trong gần một thập kỷ trở lại đây có nhiều vấn đề đặt ra cho ngành xuất bản, in và phát hành như: bảo vệ bản quyền nội dung số, đổi mới cơ chế hợp tác, thay đổi mô hình kinh doanh phát hành. Và đặc biệt quan trọng, không thể không nhắc đến vấn đề đào tạo nhân lực xuất bản phục vụ chuyển đổi số. Với vai trò và tư cách là đơn vị đào tạo biên tập viên xuất bản điện tử đầu tiên và duy nhất trên cả nước, Khoa Xuất bản, Học viện Báo chí và Tuyên truyền luôn tập trung đầu tư đổi mới phương pháp và hình thức đào tạo, đặc biệt chú trọng đổi mới hoạt động kiến tập, thực tập của sinh viên nhằm từng bước đáp ứng nhu cầu nhân lực chất lượng cao của các đơn vị xuất bản, in và phát hành.

Từ khóa: Xuất bản điện tử; kiến tập, thực tập; sinh viên; nguồn nhân lực chất lượng cao.

Abstract: The strong trend of digital transformation in journalism, communication, and publishing over the past decade has raised many issues for the publishing, printing, and distribution industries, such as protecting digital content copyrights, renewing cooperation mechanisms, and changing the distribution business model... Particularly important, the issue of training publishing personnel to serve the digital transformation cannot be overlooked. As the first and only institution to train electronic publishing editors in the country, the Faculty of Publishing at the Academy of Journalism and Communication has always focused on investing in the innovation of training methods and forms, with a special emphasis on renewing internship and practice activities for students in order to gradually meet the high-quality human resource needs of publishing, printing, and distribution units.

Keywords: e-publishing major; field practice, internship; students.

1. Bối cảnh chuyển đổi số trong xuất bản và yêu cầu đào tạo nguồn nhân lực số đảm bảo chất lượng

Định hướng phát triển kinh tế số và xã hội số tạo đà cho xuất bản số. Chiến lược phát triển ngành xuất bản Việt Nam nằm trong chiến lược tổng thể phát triển hạ tầng số, kinh tế số, chính phủ số của đất nước. Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 411/QĐ-TTg ngày 31/3/2022, phê duyệt Chiến lược quốc gia phát triển kinh tế số và xã hội số đến năm 2025, định hướng đến năm 2030; Quyết định số 942/QĐ-TTg ngày 15/6/2021, phê duyệt Chiến lược phát triển Chính phủ điện tử hướng đến Chính phủ

số giai đoạn 2021 - 2025, định hướng đến năm 2030, xác định chuyển đổi số là [chia khóa] để chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư; Quyết định số 749/QĐ-TTg phê duyệt chương trình chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến 2030 với nội dung trọng tâm của chuyển đổi số quốc gia tập trung vào ba trụ cột chính là phát triển chính phủ số, kinh tế số và xã hội số. Theo đó, công nghệ số, nhân lực số và chuyển đổi số đang hình thành một thể chân kiềng lý tưởng cho những bước tiến mạnh mẽ đầy kỳ vọng nhưng cũng không ít thử thách của ngành xuất bản nói chung, xuất bản điện tử nói riêng.

Đến năm 2022, Việt Nam có hệ thống 57 nhà xuất bản, xuất bản trên 450 triệu bản sách/năm, đưa mức bình quân sách/đầu người đạt 6 bản sách/người/năm. Trong đó, đã có 19/57 nhà xuất bản, chiếm 33,3% tổng số nhà xuất bản tham gia đăng ký xuất bản và phát hành điện tử (tăng 72,7%). Số lượng xuất bản điện tử đã nhiều hơn và doanh thu sách nói lên đến 100 tỷ đồng là một con số ấn tượng⁽¹⁾. Năm 2015 chỉ có khoảng 1.163 xuất bản phẩm điện tử nộp lưu chiểu nhưng đến năm 2022, con số đã là hơn 2.300 xuất bản phẩm. Số tựa sách điện tử xuất bản trong năm 2023 đạt 4.600 đầu, tăng 31,4%, đưa tỷ lệ sách điện tử/sách đạt 15,3% trên tổng số xuất bản phẩm (vượt chỉ tiêu năm 12%); tỷ lệ nhà xuất bản đăng ký hoạt động xuất bản phẩm điện tử đạt 40,3% (vượt 20% so với kế hoạch)⁽²⁾. Việt Nam hiện có hơn 15 triệu lượt người sử dụng sách điện tử, tương đương với 35 triệu bản sách được đọc, tăng 59% so với năm 2021⁽³⁾. Đây chính là nhân tố chủ quan tích cực thúc đẩy các đơn vị xuất bản triển khai nhanh chóng quá trình chuyển đổi số trong hoạt động xuất bản.

Trong định hướng phát triển làm chủ quá trình chuyển đổi số trong hoạt động xuất bản, hạ tầng số phải đi trước một bước, phát triển với tốc độ nhanh theo hướng làm chủ công nghệ lõi. Nhân lực số gồm lực lượng chuyên gia, nhân lực công nghệ số và người dân được phổ cập kỹ năng số đóng vai trò quyết định cho phát triển kinh tế số, xã hội số quốc gia.

Hiện nay, vấn đề thiếu nguồn nhân lực chất lượng cao, đặc biệt là nguồn nhân lực số phục vụ chuyển đổi số là một thách thức đối với các đơn vị xuất bản. Xét từ góc độ chuỗi sản phẩm, mục tiêu của giáo dục xuất bản số luôn xoay quanh chuỗi sản xuất của ngành xuất bản số với ba hướng chính là: sáng tạo và truyền đạt nội dung xuất bản số, ứng dụng kỹ thuật xuất bản số và kinh doanh xuất bản số. Theo đó, nguồn nhân lực cần thiết cho xuất bản số bao gồm:

- Nguồn nhân lực sáng tạo và truyền đạt nội dung số với những yêu cầu về năng lực xây dựng kế hoạch, khai thác, thẩm tra, tổng hợp, triển khai các nội dung tin tức, sáng tạo xây dựng kế hoạch, gia công biên tập, tổ chức truyền thông các ý tưởng của nội dung số. Nguồn nhân lực này bao gồm hai bộ phận cơ bản: lãnh đạo nhà xuất bản với tư cách là người quản lý và biên tập viên, cộng tác viên.

- Nguồn nhân lực kinh doanh xuất bản phẩm số đòi hỏi năng lực tiếp cận thị trường thông qua ứng dụng công nghệ và phân phối xuất bản phẩm số, trong đó khả năng dự báo thị trường, quảng bá sản phẩm, quan hệ công chúng trên môi trường số là những yêu cầu quan trọng.

- Nguồn nhân lực kỹ thuật xuất bản số bao gồm kỹ thuật thông tin, kỹ thuật mạng, cơ sở mạng, cơ sở dữ liệu mạng trong xuất bản số, đồng thời nắm vững nghiệp vụ xuất bản nhằm vận hành nền tảng của xuất bản số. Thiếu khuyết nguồn nhân lực này, chuyển đổi số xuất bản không thể thực hiện thành công.

Rõ ràng, nhu cầu nhân lực số chất lượng cho hoạt động xuất bản điện tử là nhu cầu hiện hữu. Điều này đặt ra yêu cầu đối với các đơn vị đào tạo như khoa Xuất bản, Học viện Báo chí và Tuyên truyền trong công tác đào tạo và tổ chức các hoạt động dạy và học nhằm nhanh chóng cung cấp cho thị trường lao động đội ngũ nhân lực xuất bản điện tử đáp ứng nhu cầu.

2. Hoạt động kiến tập, thực tập của sinh viên ngành Xuất bản điện tử, Khoa Xuất bản, Học viện Báo chí và Tuyên truyền

Theo chương trình đào tạo, sinh viên Khoa Xuất bản (bao gồm 2 chuyên ngành Biên tập xuất bản và Xuất bản điện tử) sẽ có thời lượng 4 tuần kiến tập vào kỳ 1 năm thứ 3 và 8 tuần thực tập vào kỳ 2 năm thứ 4 tại các Nhà xuất bản Trung ương và địa phương, các Công ty sách, các Sở Thông tin và Truyền thông các tỉnh thành. Sinh viên chuyên ngành Xuất bản điện tử sẽ được ưu tiên sắp xếp đến các nhà xuất bản, công ty sách có hoạt động xuất bản điện tử để đảm bảo hiệu suất tiếp xúc thực tế và thực hành nghề nghiệp.

- Mục đích của hoạt động kiến tập, thực tập:

Giúp sinh viên củng cố và bổ sung kiến thức lý luận, nắm vững quy trình nghiệp vụ biên tập, vận dụng kiến thức đã học để phân tích và giải quyết các vấn đề của thực tiễn tại các cơ sở thực tập; rèn luyện phương pháp công tác và năng lực tổ chức thực hiện công tác chuyên môn; rèn luyện ý thức tổ chức kỷ luật, kỹ năng so sánh giữa lý luận và thực tiễn xuất bản điện tử, thực hành kỹ năng hoạt động nghề nghiệp của biên tập viên trong hoạt động biên tập - xuất bản điện tử.

- Yêu cầu đối với sinh viên trong đợt kiến tập, thực tập:

+ Sinh viên tìm hiểu đơn vị xuất bản và quy trình hoạt động của đơn vị xuất bản nơi đến kiến tập, thực tập; tham gia vào các hoạt động của cơ quan trong thời gian thực tập, nhất là hoạt động biên tập - xuất bản điện tử;

+ Sinh viên cần nắm bắt thành thạo quy trình biên tập - xuất bản điện tử của đơn vị thực tập; trực tiếp tham gia làm sách điện tử tại đơn vị thực tập ở tất cả các khâu;

+ Sinh viên học hỏi kinh nghiệm từ các biên tập viên, chuyên gia tại đơn vị thực tập để thâm nhập thực tế và hoạt động nghề nghiệp, rèn luyện đạo đức, tác phong của biên tập viên xuất bản; tiếp tục bổ sung kiến thức và kỹ năng phục vụ, đáp ứng mục đích đào tạo.

- Yêu cầu đối với sản phẩm của quá trình kiến tập, thực tập:

Sinh viên phải làm được 01 sản phẩm sách điện tử hoàn chỉnh (có thể làm theo nhóm, tối thiểu 100 trang), có xác nhận của cán bộ hướng dẫn tại đơn vị thực tập.

Ngoài ra, sinh viên cần viết một bản thu hoạch cá nhân về những kiến thức và kỹ năng nghề nghiệp thu thập, tích lũy được trong thời gian thực tập. Bản thu hoạch viết tối thiểu 15 - 20 trang. Kèm theo bản thu hoạch là một sổ nhật ký thực tập, ghi đầy đủ các công việc đã được giao, thời hạn và kết quả hoàn thành, ý kiến đề xuất..., có nhận xét, ký tên, đóng dấu của cơ quan nơi sinh viên đến thực tập.

- Quy trình và phương thức tiến hành:

Sinh viên trực tiếp tham gia công việc của phòng, ban biên tập như một cán bộ toàn thời gian của cơ quan trong thời gian kiến tập, thực tập, chế độ làm việc do cơ sở nơi thực tập quy định.

Sau khi kết thúc đợt thực tập, sinh viên phải nộp hồ sơ (báo cáo thực tập, nhật ký thực tập, phiếu nhận xét thực tập có xác nhận ký, đóng dấu của đơn vị xuất bản, sản phẩm sách điện tử in thành đĩa VCD) về Văn phòng Khoa Xuất bản.

Giáo viên được phân công quản lý, hướng dẫn nhóm sinh viên kiến tập, thực tập phối hợp với cố vấn học tập của lớp hành chính sẽ căn cứ vào sản phẩm, báo cáo, quá trình thực tập của sinh viên để đánh giá kết quả. Điểm quá trình thực tập sẽ chiếm 60% điểm môn học, 40% còn lại là kết quả đánh giá của cơ sở tiếp nhận sinh viên đến kiến tập, thực tập.

Hiện nay, Khoa Xuất bản đã tổ chức thành công hoạt động kiến tập, thực tập cho ba khóa sinh viên chuyên ngành Xuất bản điện tử với hơn 200 sinh viên được đào tạo bài bản về kiến thức kỹ năng, nghiệp vụ xuất bản điện tử. Khóa sinh viên Xuất bản điện tử 39 tốt nghiệp năm 2023 đã có những phản hồi tích cực về cơ hội tìm được công việc đúng chuyên ngành. Các đơn vị xuất bản, phát hành có thể mạnh về xuất bản điện tử trên thị trường hiện nay như: Nhà xuất bản Thông tin và Truyền thông, Nhà xuất bản Giáo dục, Nhà xuất bản Quân đội nhân dân, Công ty Cổ phần Sách điện tử Waka, Công ty Cổ phần Văn hóa và Truyền thông Nhã Nam, Nhà xuất bản Đại học Sư phạm, Nhà xuất bản Đại học Kinh tế Quốc dân ... luôn đánh giá cao tinh thần, thái độ, kiến thức chuyên môn nghiệp vụ của sinh viên Khoa Xuất bản và đã tiếp nhận nhiều sinh viên tốt nghiệp khoa Xuất bản về làm biên tập viên, cộng tác viên, nhân viên tại đơn vị.

3. Các đề xuất đổi mới hoạt động kiến tập, thực tập của sinh viên ngành Xuất bản điện tử

Hiện nay, Khoa Xuất bản đang thực hiện tốt hoạt động kiến tập, thực tập của sinh viên. Ban chủ nhiệm và cán bộ, giảng viên của Khoa căn cứ trên tình hình thực tiễn luôn không ngừng cải tiến quy trình, phương thức tổ chức, đề xuất những ý tưởng và giải pháp mới phù hợp với thực tế nhằm nâng cao hiệu quả của quá trình này, tận dụng tối đa sự hỗ trợ của các đơn vị xuất bản, phát hành để sinh viên được cọ xát thực tế, thực hành nghề nghiệp. Theo đó, có một số nội dung then chốt Khoa Xuất bản luôn chú trọng trong hoạt động kiến tập của sinh viên Khoa Xuất bản nói chung, sinh viên ngành Xuất bản điện tử nói riêng. Cụ thể như sau:

- Có kế hoạch và yêu cầu cụ thể đối với sinh viên, giảng viên phụ trách, cố vấn học tập cũng như đối với đơn vị tiếp nhận sinh viên kiến tập, thực tập. Các yêu cầu chi tiết về thời gian, công việc, quy trình, quy cách sản phẩm, kết quả cần đạt... sẽ giúp từng đối tượng có cái nhìn vừa khái quát vừa cụ thể về nhiệm vụ của mình, từ đó có định hướng và kế hoạch cụ thể để hoàn thành nhiệm vụ đúng tiến độ và đạt chất lượng tốt nhất.

- Duy trì, phát triển mối quan hệ gắn bó chặt chẽ với các nhà xuất bản, công ty sách, các đơn vị phát hành có uy tín, đặc biệt là các đơn vị có ưu thế về xuất bản điện tử. Điều này giúp cho sinh viên Xuất

bản luôn nhận được sự hỗ trợ tạo điều kiện tối đa của các đơn vị xuất bản, phát hành, đồng thời đơn vị đào tạo cũng có được những phản hồi, cập nhật kịp thời về tinh thần, thái độ, kiến thức, kỹ năng của sinh viên trong quá trình thực tập để có những can thiệp và điều chỉnh phù hợp và cần thiết. Khoa Xuất bản đã ký kết ghi nhớ hợp tác với Nhà xuất bản Thông tin và Truyền thông và Công ty Cổ phần Sách điện tử Waka, trong đó nội dung quan trọng là cam kết hỗ trợ tối đa của đơn vị xuất bản, phát hành cho hoạt động đào tạo, thực tế, thực tập của sinh viên Khoa Xuất bản.

- *Tạo điều kiện cho sinh viên phát huy khả năng tự chủ, sáng tạo, đồng thời quản lý chặt chẽ quá trình học tập, rèn luyện của sinh viên trong kỳ kiến tập, thực tập.* Giảng viên được giao phụ trách nhóm kiến tập, thực tập có trách nhiệm đưa sinh viên đến đơn vị thực tập để nhận nhiệm vụ, thường xuyên cập nhật tình hình, tiến độ thông qua nhóm zalo, MS team, theo dõi nhật ký kiến tập, thực tập của sinh viên được cập nhật theo tuần để có sự tư vấn, can thiệp hỗ trợ kịp thời. Bên cạnh đó, những buổi kiểm tra đột xuất tại cơ sở kiến tập, thực tập để nắm bắt tình hình cũng là một hoạt động cần thiết. Sinh viên được tạo điều kiện tối đa để có cơ hội tham gia trực tiếp vào tất cả các công đoạn, các quy trình của hoạt động xuất bản, từ khâu lên kế hoạch đề tài, biên tập bản thảo cho đến thẩm định, đánh giá, truyền thông, phát hành... Các em có cơ hội được lựa chọn tìm hiểu khái quát tất cả các công đoạn của chu trình xuất bản hoặc tập trung vào một lĩnh vực phù hợp với nguyện vọng, thể mạnh của bản thân. Nhiều sinh viên sau kỳ kiến tập, thực tập tại các đơn vị xuất bản đã thể hiện được bản thân, được các nhà xuất bản, công ty sách mời làm cộng tác viên hoặc ký hợp đồng chính thức.

- *Chú trọng đến sản phẩm đạt được của sinh viên trong quá trình kiến tập, thực tập.* Bên cạnh những nhận xét, đánh giá của đơn vị xuất bản, phát hành về sản phẩm và quá trình thực tập của sinh viên, Khoa Xuất bản mà trực tiếp là giảng viên được phân công phụ trách đoàn sẽ bố trí thời gian, liên hệ với đơn vị xuất bản, phát hành để nghe sinh viên trực tiếp báo cáo về quá trình thực tập và trình bày sản phẩm của mình tại cơ sở thực tập. Hoạt động này được Ban chủ nhiệm khởi xướng và bắt đầu thực hiện từ khóa 40. Việc sinh viên được trình bày sản phẩm xuất bản điện

tử do chính mình sản xuất, được nghe các nhà lãnh đạo, quản lý, chuyên gia của cơ sở thực tập, các thầy cô giáo trực tiếp nhận xét, đánh giá, góp ý sửa chữa sẽ là một trải nghiệm đáng giá cho sinh viên, đồng thời cũng là cơ hội để nâng cao tinh thần hỗ trợ hợp tác, vun đắp mối quan hệ gắn bó đặc biệt giữa cơ sở đào tạo và cơ sở tiếp nhận sinh viên thực tập.

- *Đánh giá nghiêm túc kết quả kỳ kiến tập, thực tập của sinh viên một cách toàn diện dựa trên nhiều yếu tố, nhiều phương diện.* Mô hình 40 - 60 vẫn đang được Khoa Xuất bản áp dụng trong việc đánh giá kết quả quá trình kiến tập, thực tập của sinh viên, trong đó 40% là điểm do cơ sở thực tập đánh giá. 60% là điểm do giảng viên phụ trách kiến tập, thực tập và giảng viên là cố vấn học tập của lớp đánh giá dựa trên kết quả chấm báo cáo và thái độ, tinh thần, kết quả công việc đạt được của các em. Việc đánh giá toàn diện này đảm bảo tính nghiêm túc, khắt khe cần thiết để sinh viên phát huy tối đa tinh thần tự chủ, trách nhiệm, rèn luyện các kỹ năng nghề nghiệp cần thiết như sự cẩn trọng, chăm chỉ, chần chừ trong từng công đoạn của quá trình học tập, rèn luyện.

Hoạt động kiến tập, thực tập tuy chỉ chiếm thời lượng nhỏ trong 4 năm học tập của sinh viên, nhưng lại có ý nghĩa rất lớn đối với hành trình học tập của các em. Đa phần sinh viên đều nhận thấy sự thay đổi về chất của bản thân sau kỳ thực tập và đều đề xuất nguyện vọng được tăng thời lượng thực tế, thực tập trong báo cáo của mình. Chú trọng đổi mới hoạt động kiến tập, thực tập là hướng đi đúng đắn của khoa Xuất bản trên hành trình thực hiện nhiệm vụ chính trị quan trọng của đơn vị - đó là đào tạo và từng bước cung cấp cho thị trường lao động ngành xuất bản và xuất bản điện tử đội ngũ nhân lực chất lượng cao, đáp ứng được nhu cầu ngày càng cao của các đơn vị xuất bản, in và phát hành cũng như các cơ quan hoạt động trong lĩnh vực xuất bản, thông tin và truyền thông trên cả nước./.

(1) Cục Xuất bản, In và Phát hành.

(2) Xem <https://daibieunhandan.vn/van-hoa-van-nghe/nhung-diem-sang-cua-nganh-xuat-ban-nam-2023-i355864/>

(3) Xem <https://dangcongsan.vn/xuan-uoc-vong-2023/dang-dan-toc-va-mua-xuan/phat-trien-thi-truong-xuat-ban-dien-tu-o-viet-nam-630261.htm>.